

Næringsstrategi for økt matproduksjon i Rauma kommune

Vedtatt i Rauma kommunestyre .....

Innhold

Bakgrunn	2
Målsetting	3
Metode	4
Status	5
Status: Strategiområde produksjonsareal	8
Status: Strategiområde bonden	13
Status: Strategiområde driftsapparat	15
Oppsummering status	16
Strategier	17
Hva bør det jobbes med: Strategiområde produksjonsareal.....	18
Hva bør det jobbes med: Strategiområde bonden	19
Hva bør det jobbes med: Strategiområde driftsapparat	20

Bakgrunn

I følge FN er verdens befolkning forventet å stige til 9 milliarder fram mot 2050¹. I følge FAO vil dette kreve en økning av verdens matproduksjon på 70 prosent² i perioden. Global matsikkerhet er avhengig av at alle land utnytter sine naturgitte forutsetninger for matproduksjon. I Meld. St. 9 (2011-2012)³ står følgende:

- Det er nødvendig å ta i bruk landbrukets ressurser over hele landet og ivareta produksjonsgrunnlaget for å kunne produsere mat til egen befolkning.
- Matproduksjon fra land og sjø basert på bærekraftig bruk av nasjonale ressurser er et fundament for matsikkerheten.
- I følge Statistisk sentralbyrå vil Norges befolkning øke med 20 prosent de neste 20 årene.
- Det skal legges til rette for at den landbaserte matproduksjonen øker i takt med befolkningsveksten.

I tillegg til økt matproduksjon er overordnede mål for norsk landbruks- og matpolitikk et landbruk over hele landet, økt verdiskaping og et bærekraftig landbruk.

Rauma Bondelag ønsker at matproduksjonen i Rauma kommune skal øke i tråd med den vedtatte målsettingen. Med det som bakgrunn har Rauma Bondelag vært en pådriver for å utarbeide en næringsstrategi for jordbruket i kommunen.

Arbeidet er avgrenset til målsettingen om økt matproduksjon, ett av flere mål med norsk mat- og landbrukspolitikk. Ved å ta målet om økt matproduksjon ned på kommunenivå kan det være lettere å finne flaskehalser/muligheter for måloppnåelse.

Næringsstrategien tar ikke inn i seg alle forhold/muligheter for jordbruket i Rauma, men ved hjelp av eksempler og illustrasjoner settes det fokus på utfordringer/muligheter i forhold til målsettingen om økt matproduksjon.

Rauma er et Norge i miniatyr, og resultatene fra Rauma har stor overføringsverdi til sammenlignbare kommuner over hele landet.

Bioforsk har ledet prosessen, og arbeidet er gjennomført i samarbeid med Rauma Bondelag, Rauma kommune, Nordveggen AS og Møre og Romsdal Bondelag. Disse har, i tillegg til Fylkesmannen i Møre og Romsdal, bidratt til å finansiere arbeidet.

---

¹ http://esa.un.org/unpd/wpp/unpp/panel_population.htm

²

http://www.fao.org/fileadmin/templates/wsfs/docs/expert_paper/How_to_Feed_the_World_in_2050.pdf

³ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/dok/regpubl/stmeld/2011-2012/meld-st-9-20112012/2.html?id=664982>

Målsetting

Kartlegge flaskehalser og muligheter det bør jobbes med for at Rauma kommune kan nå målet om 1 prosent årlig økning i landbaserte matproduksjon, basert på norske ressurser, i tråd med vedtatt nasjonal målsetting.

- Som bønder i Rauma er vi glade i yrket vårt og stolte av næringa. Det er meningsfullt og krevende å produsere landbruksvarer i verdens vakreste og tøffeste natur i høgkostlandet Norge. Næringa er synlig med store bygninger, med husdyr og jorder, skog og utmark.(...) Produksjonen pr sysselsatt øker 6 prosent årlig, det er på linje med norsk oljevirkksomhet og storeksportøren USA. For unge er derfor landbruket en spennende og meningsfull næring å gå inn i med store krav til arbeidslyst og allsidig fagkompetanse. Hentet fra Rauma Bondelag sin brosjyre om landbruket i Rauma

Metode

Arbeidet med næringsstrategien har hatt følgende arbeidsgruppe:

- a. Anders Øverbø, leder i Rauma Bondelag
- b. Gerd Dale, jordbrukssjef i Rauma kommune
- c. Solveig Brøste Sletta, daglig leder i Nordveggen AS
- d. Arnar Lyche, org. sjef i Møre og Romsdal Bondelag
- e. Ildri Kristine (Rose) Bergslid, rådgiver i Bioforsk

Arbeidsgruppa har god oversikt over situasjonen for jordbruket generelt og i Rauma kommune spesielt. For å avgrense og målrette oppdraget diskuterte arbeidsgruppa hva som er de viktigste forutsetningene for at produksjonsøkning kan nås, og konkluderte med: God utnyttelse av, og tilstrekkelig tilgang til, produksjonsarealer i forsvarlig avstand til driftssenteret. Raumabønder med framtidstro og satsingsvilje, og et velfungerende driftsapparat.

På bakgrunn av dette definerte arbeidsgruppa tre strategiområder:

1. Produksjonsareal
2. Bonden
3. Driftsapparat

For bedre målretting av næringsstrategien var det behov for økt kunnskap om de tre utvalgte strategiområdene. Det ble utarbeidet en spørreundersøkelse som ble sendt ut til alle søkere om produksjonstilskudd i kommunen. Deler av resultatene fra spørreundersøkelsen presenteres under kapittel status.

Referansegruppe:

Resultatene fra undersøkelsen (status) ble presentert for en referansegruppe bestående av inviterte gardbrukere fra Rauma i tillegg til deltakere fra blant annet politisk ledelse i kommunen og Sparebanken Møre. Gruppa besto av 15 deltakere, hvorav 2/3 gardbrukere.

Etter presentasjonen ble referansegruppa delt inn i grupper. Gruppene fikk, på bakgrunn av presentert status, i oppdrag å diskutere «hva bør det jobbes med» under hvert av strategiområdene for å bidra til økt måloppnåelse. Resultatene fra gruppearbeidene er brukt til å forme strategiene.

Kommentarer til spørreundersøkelsen

Resultater fra en spørreundersøkelse vil aldri gi et fullstendig svar, men de kan gi et bilde på utfordringer som jordbruket i det undersøkte området står ovenfor.

Spørreundersøkelsen fikk en svarprosent på 46. For at svarene fra en spørreundersøkelse skal være troverdig er høy svarprosenten viktig. I tillegg må de som har svart være representative for alle de spurte (alle bøndene i Rauma). Troverdigheten svekkes dersom eksempelvis bare de eldre eller bare bønder fra enkelte bygder svarer eller at enkelte produksjoner mangler. Resultatene er sjekket med tanke på dette, og det er god spredning på de som har svart både i alder, produksjon, produksjonsstørrelse og bosted.

En fare med spørreundersøkelser kan være at det er de mest interesserte/positive som svarer. Resultatene som framstilles kan derfor være i overkant positive i forhold til virkeligheten.

Status

«Det er her vi er, og det må vi ta innover oss»

Rauma er den tredje største jordbrukskommunen, og klart største sauekommunen, i Møre og Romsdal. Det er 202 årsverk som er direkte knyttet til jordbruket. I tillegg kommer alle som leverer varer og tjenester til næringa. Dette viser at jordbruket i Rauma er en stor og betydningsfull næring⁴.

I Rauma blir det utført 106 årsverk i melkeproduksjon på storfe, 8 årsverk i kjøttproduksjon på ammekyr, 80 årsverk i sauehold, 6 årsverk i alt innen gris, egg, korn og potet, og 2 årsverk med frukt og bær. Matproduksjonen og råvarer fra jordbruket i Rauma har ei salgsomsetning på 116,4 millioner kroner i året⁴. Vi ser av tallene at melk- og kjøttproduksjon (inkludert sau og ammekyr) står for 96 % av utførte årsverk i landbruket i Rauma. Melk- og kjøttproduksjon på drøvtyggere har derfor fått størst fokus i denne strategien.

Bønder driver tilleggsnæringer innen blant annet skogbruk, turisme, jakt og fiske, videreforedling og salg av gardsmat. Hvert årsverk i landbruket skaper en til to arbeidsplasser i tilstøtende næringer⁴. Landbruket i Rauma har, i likhet med resten av landet, gjennomgått en kraftig strukturendring mot færre og større driftsenheter. Tabell 1 viser noen nøkkeltall om endringer som har skjedd i perioden 2000 – 2013.

4

<http://www.bondelaget.no/getfile.php/Bilder%20fylker/M%C3%B8re%20og%20Romsdal/Dokumenter/2014/Kommunebrosjyrer/Romsdal/Rauma%202014.pdf>

Tabell 1: Endringer i landbruket i Rauma kommune for perioden 2000 – 2013⁴ og ⁵

	2000	2013	Endring	Prosentvis endring
Antall søkere om produksjonstilskudd	289	176	113 (-)	39 % reduksjon
Jordbruksareal i drift	37 539 daa	33 988 daa	3 551 (-)	9 % reduksjon
Grovfôrareal	35 947 daa (282 søkere)	32 183 daa (167 søkere)	3 764 (-)	10,5 % reduksjon (41 % reduksjon)
Korn	1254 daa (17 søkere)	1639 daa (11 søkere)	385 (+)	31 % økning (35 % reduksjon)
Potet	188 daa (37 søkere)	122 daa (8 søkere)	66 (-)	35 % reduksjon (78 % reduksjon)
Mjølkekyr	1 680 stk (111 søkere)	1 220 (50 søkere)	460 (-)	27 % reduksjon (55 % reduksjon)
Ammekyr	144 (29 søkere)	169 (16 søkere)	25 (+)	17 % økning (45 % reduksjon)
Voksne sauer (over 1 år)	6 632 stk (127 søkere)	4 349 (86 søkere)	2 283 (-)	34 % reduksjon (32 % reduksjon)
Avlspurker	77 stk (6 søkere)	35 (3 søkere)	42 (-)	55 % reduksjon (50 % reduksjon)
Melkeproduksjon	8,9 mill. liter	8,4 mill. liter	0,5 mill. liter (-)	5,6 % reduksjon
*Kjøttproduksjon	757 000 kg	550 000 kg	207 000 kg (-)	27 % reduksjon
Kyr og storfe på utmarksbeite	1 529	1 209	320 (-)	21 % reduksjon
Sau og lam på utmarksbeite	12 974	11 539	1 435 (-)	11 % reduksjon

*Slaktestatistikk: Storfe, kalv, gris, sau/lam/villsau, geit/kje og hest. Levert kjøttssamvirke og private slakterier.

Som tabellen viser, har det vært en stor nedgang i antallet aktive bønder, jordbruksareal i drift samt melk- og kjøttproduksjon i kommunen. Antall ammekyr og jordbruksareal til korndyrking har hatt en økning. Det er færre føreheter som hentes i utmarka både av storfe og sau.

⁵ <http://32.247.61.17/skf/prodrapp.htm>

Tabell 2: Nødvendig produksjonsøkning for noen utvalgte produksjoner i perioden 2014 – 2034 for at målet om en prosent årlig produksjonsøkning skal nås i Rauma

Produksjonsøkning				
Årstall	2014	2024	2034	Hva utgjør økningen i volum
Korn* (daa)	1 639	1 810	2 000	361 daa
Ammekyr (stk)	169	187	206	37 ammekyr
Voksne sauer	4 349	4 804	5 307	958 voksne sauer
Melk (mill. liter)	8,4	9,3	10,2	1,8 millioner liter
Kjøtt** (kg)	550 000	607 542	671 105	121 000 kg

*Det mest riktig hadde vært å bruke avlingstall, men i mangel på gode avlingstall brukes areal.

** På sau kunne man helt sikkert økt kjøttproduksjonen med liten økning i antall voksendyr dersom tap av lam hadde blitt betydelig redusert

I dette arbeidet har vi valgt å se på utvalgte produksjoner i Rauma, og hva målet om en prosent økning har å si for Rauma kommune. Sammenligner vi tabell 1 og tabell 2 ser vi at reduksjonen i produksjon som har skjedd i perioden 2000 - 2013, både på produsert mengde kjøtt og antall voksne sauer, overstiger nødvendig produksjonsøkning (2014 -2034) for at målsettingen skal nås.

Foto: Heine Schjølberg

Status: Strategiområde produksjonsareal

Tabell 3: Resultater fra spørreundersøkelsen: Produksjonsareal

Størrelse og plassering av produksjonsareal:

- 75 % av bøndene driver mindre enn 250 daa
- 94 % av bøndene driver mindre enn 500 daa
- 60 % av bøndene i Rauma driver jord på en og/eller to bruk
- 83 % av bøndene i Rauma driver kun jord i egen bygd
- 60 % av bøndene i Rauma har ikke langsiktige jordleiekontrakter på leiejorda

Drenering:

- 56 % mener at 0-10 % av jorda de driver bør dreneres
- 24 % mener at 11 – 20 % av jorda de driver bør dreneres
- 13 % mener at mer enn 20 % av jorda de driver bør dreneres

Ubrukte beiteressurser i inn- og utmark:

- 51 % har tilgang til gode beiteressurser som ikke brukes. Oppgitte årsaker: Mangel på gjerder, mangel på tid, mangel på beitedyr og mye rovdyr

Andre produksjoner:

- 87 % svarte at det ikke var aktuelt å begynne med en eller flere av følgende produksjoner: Korn, potet eller grønsaker

En viktig forutsetning for å nå målsettingen er at det er tilstrekkelig med arealressurser tilgjengelig til produksjonsøkning. Dårlig arrondering, bratt jord, dårlig bæreevne og lange avstander er faktorer som gjør en del areal urasjonelle å drive. Disse arealene vil trolig gå ut av drift etter hvert som størrelsen på drifta øker. I tabell 4 presenteres noen enkle beregninger over tilgjengelige grovfôrressurser og grovfôrbehov i Rauma.

Tabell 4: Beregninger av tilgjengelige grovfôrressurser på dyrkamark (innmarksbeite og utmark kommer i tillegg) og grovfôrbehov i Rauma i 2014 og 2034

- Tilgjengelig grovfôrareal i Rauma kan produsere omtrent 11 millioner fôrenheter (400 fe/daa)
- Grovfôrbehovet til dagens drøvtyggere i kommunen er i overkant av 7 millioner fôrenheter
- Øker man antall drøvtyggere i tråd med målsettinga blir behovet i underkant av 9 millioner fôrenheter
- Under forutsetning om at alt areal som drives i dag fortsatt drives om 20 år vil det være nok grovfôrareal i Rauma til å øke antall drøvtygger i tråd med målsettinga uten nydyrking
- Beregningene viser at gjennomsnittlig avlingsnivå i Rauma (grovfôrareal) er lav
- Rauma har potensial for økt produksjon per arealenhet gjennom bedre drift/agronomi av dyrkamarka

Dersom noen slutter må andre bønder øke sin produksjon enda mer. Det sentrale spørsmålet er: Hvor mange bønder/årsverk trengs for å nå målsettingen om økt matproduksjon? Svaret vil, i stor grad, henge sammen med tilgang til jord, avstand til jord og arrondering av jord. Som kartene viser vil det ha stor betydning for effektiv drift av jorda om den er oppstykket og/eller bratt eller om det er store, sammenhengende skifter.

Figur 1: Kart som illustrerer svært ulike driftsforhold på henholdsvis Sogge og Holmemstranda. Målestokk begge kart: 1:5000

Rasjonaliseringen i landbruket har økt størrelsen på maskiner og redskap, og jordstykker med dårlig arrondering står i fare for å gå ut av drift dersom det ikke tilrettelegges for god drift av dårlig arronderede skifter. Det vil øke kravet til arealproduktivitet på gjenværende areal for å opprettholde/øke produksjonen.

I en rapport fra Agri Analyse m.fl, 2014 «Økt matproduksjon på norske arealer»⁶ står det at den nasjonale arealbruken er blitt ekstensivert de siste 15 år. Det betyr mindre produksjon av mat og fôr per arealenhet (gjelder for korn-, potet- og grovfôrarealer).

I spørreundersøkelsen utsendt i Rauma måtte de som svarte krysse av for bostedsbygd. Det gir mulighet til å se på forskjeller mellom bygder blant annet med tanke på planer om satsing/avvikling av drift. Resultatene presenteres i figur 2 og 3.

I figur 2 er alle produksjoner tatt med. I figur 3 er det kun melkebøndene som presenteres. Dette fordi en stor andel av engarealet er knyttet opp til melkeproduksjonsbrukene. Melkeku inkludert oppdrett forbruker om lag 50 % av grovfôrarealet. Dersom man i tillegg tar hensyn til produksjon av storfekjøtt fra melkebrukene vil de samlet beslaglegge 75 % av grovfôrarealet nasjonalt.⁷ Satsing eller avvikling på melkeproduksjonsbruk vil derfor ha stor innvirkning på tilgangen til grovfôrareal i et området.

Forklaring til figur 2 og 3:

Grønn firkant: Det er flere bønder som vurderer å satse i forhold til bønder som vurderer å slutte. Det kan bli mangel på jord i bygda.

Gul sirkel: Det er balanse mellom bønder som vurderer å satse og bønder som vurderer å slutte. Det kan bli balanse mellom tilbud og etterspørsel av jord i bygda.

Rød trekant: Det er en overvekt av bønder som vurderer å slutte i forhold til bønder som vurderer å satse. Det kan bli overskudd av jord i bygda.

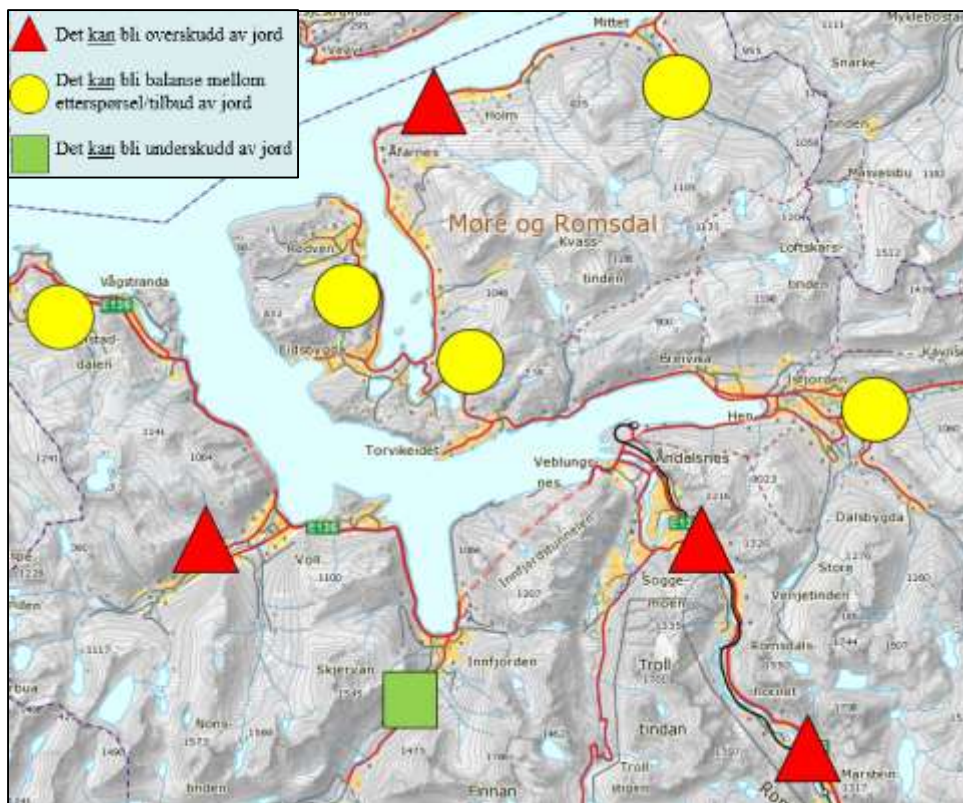
---

⁶ <http://www.agrianalyse.no/file=3347>

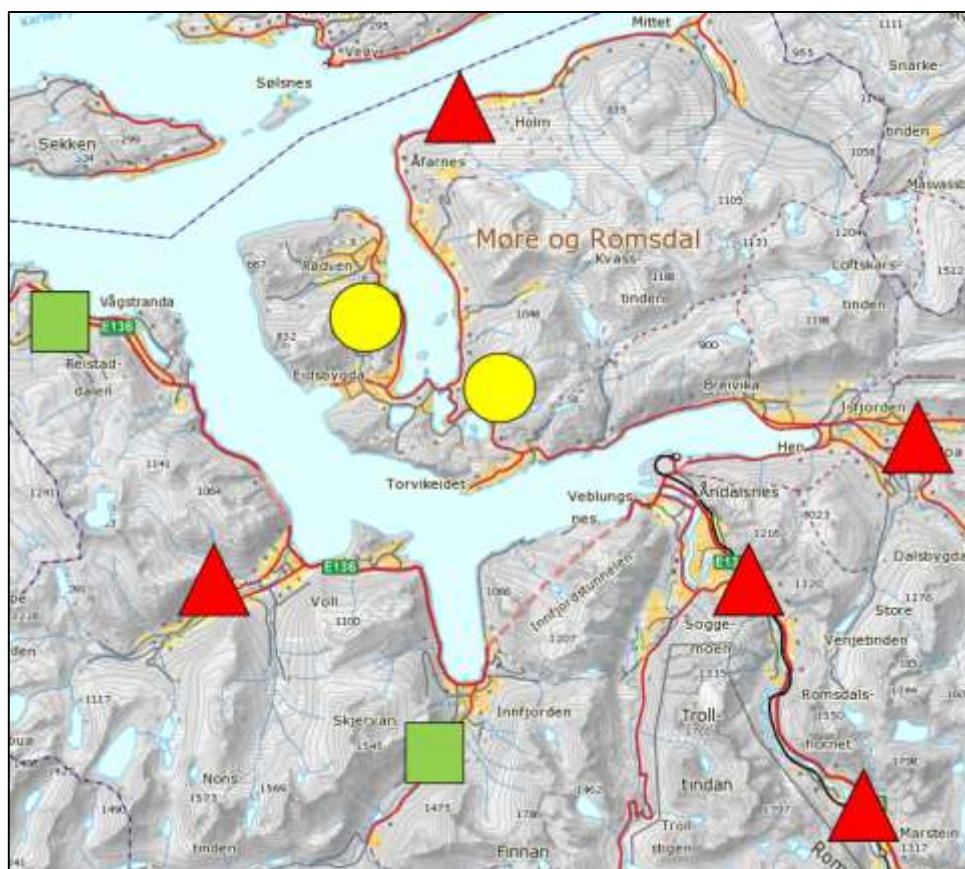
⁷ Volden, Buskap 2 - 2013

Figur 2: Forholdet mellom satsingsvilje og avvikling på bygdenivå. Alle produsenter

Figur 3: Forholdet mellom satsingsvilje og avvikling på bygdenivå. Melkebønder

Vi ser at figur 3 (bare melkebøndene) er litt annerledes enn figur 2 (alle bønder). Det blir fem bygder som går til potensielt overskudd av areal i figur 3 mot fire i figur 2. Det er to bygder som kan få underskudd av jord i figur 3 mot ei bygd i figur 2. Bygda Mittet har mistet sin gule sirkel i figur 3 fordi det ikke er melkebønder der.

Kostnader ved å drive jord øker med økende avstand. Problemet oppstår når bonden som ønsker å drive ledig jord, og den ledige jorda er for langt unna hverandre. Hva som er for langt unna vil avhenge av en rekke faktorer som blant annet logistiske løsninger for gjødsel og fôr. Poenget er at det finnes en grense. Ulik satsingsvilje på bygdenivå er en utfordring for jordbruket i kommunen fordi store transportavstander fordyrer produksjonen til de som ønsker å satse.

Poenget kan illustreres ved transport av husdyrgjødsel. Husdyrgjødsel skal spres på en bærekraftig måte både med hensyn til miljø, klima og økonomi. Miljø- og klimamessig optimal bruk innebærer at gjødsla spres jamt på alt tilgjengelig areal slik at man unngår at deler av arealet får veldig mye gjødsel og andre områder får lite eller ingenting. Det er ikke alltid samsvar mellom hva som er miljø- og klimamessig optimalt og hva som er økonomisk optimalt for bonden.

Tabell 5: Regneeksempel på transportavstander for husdyrgjødsel:

Eksempel:

- En bonde driver 500 daa i ei nabobygd. Det er 15 km mellom garden og leiejorda
- Dersom bonden ønsker miljø- og klimamessig optimal bruk av husdyrgjødsla bør det spres omtrent 5 tonn husdyrgjødsel per dekar på leiejorda
- Det blir 2 500 tonn på leiejorda
- Dersom bonden har tilgang til et gjødsellager/mellomlager i nabobygda kan det leies inn tankbil (30 tonn) til frakt av husdyrgjødsla mellom garden og leiejorda
- Det blir 83 turer med tankbil
- Med 15 km hver vei blir det en total transportavstand på 2 500 km
- Starter du i Åndalsnes og kjører 2 500 km sørover passerer du Paris med god margin
- Dersom dette skal gjøres med traktor og gjødselfogn (10 tonn) blir avstanden tredoblet (7 500 km) og helt økonomisk og tidsmessig urealistisk for bonden

Status: Strategiområde bonden

Tabell 6: Resultater fra spørreundersøkelsen: Bonden

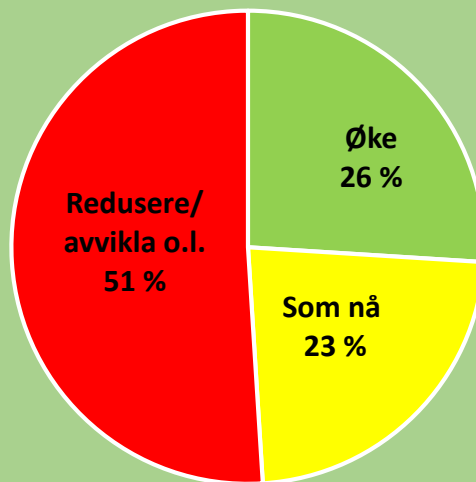
Alder:

- 40 % er i alderen 25 – 45 år
- 36 % er i alderen 46-62 år
- 25 % er i alderen 62 år

Tilleggsnæringer (flere kryss mulig):

- 73 % skog/vedproduksjon
- 27 % leiekjøring
- 20 % reiseliv

Framtidsplaner for drifta:

Figur 4: Hva tenker Raumbonden om driftsomfanget på garden i løpet av de neste 10 årene

Forklaring til figur 4:

- Det grønne kakestykket representerer de som ønsker å øke sitt produksjonsvolum
- Det gule kakestykket representerer de som ønsker å drive med samme produksjonsvolum som i 2014
- Det røde kakestykket representerer de som vurderer å redusere drifta, avvikle, selge gården, pensjonere seg, leie vekk jorda, ikke vet o.l.

Resultatene fra spørreundersøkelsen gir mulighet til å gjøre noen grove beregninger på utvikling av enkeltproduksjoner. I tabell 7 presenteres beregninger for melk- og saueproduksjon, to sentrale produksjoner i Rauma kommune, basert på resultatene fra spørreundersøkelsen.

Tabell 7: Beregning av mulige endringer i melk- og saueproduksjonen i Rauma dersom målet om økt matproduksjon skal nås

Sau:

Til grunn for beregningene:

- Svarprosent blant sauebøndene: 43 %
- Snittbuskap i Rauma: 56 vf. sau (foretak med mindre enn 8 sau er ikke tatt med i beregning av snittbuskap)
- En prosent årlig økning de neste 20 årene av vf. sau = 960 dyr

«Hva tenker sauebonden om drifta de neste 10 år» ga følgende resultat:

- Økt produksjonsomfang: 27 % (21 produsenter)
- Drive med samme produksjonsomfang som i dag: 15 % (11 produsenter)
- Avvikle, redusere, selge, leie vekk m.m.: 58 % (45 produsenter)

Hva kan dette bety:

Skal målet nås betyr det at de «grønne» produsentene, som ønsker å øke sin produksjon, må ta over produksjonen til de «røde» produsentene. Dersom alle de «røde» avvikler sin drift utgjør det grovt regnet 2 500 vf. sau. I tillegg til disse må de «grønne» også ta seg av ønsket produksjonsøkning på 960 vf. sau.

I grove trekk betyr det en tredobling av antall vf. sau hos de «grønne» produsentene. Det betyr at den gjennomsnittlige sauebonden i Rauma i 2034 har i overkant av 200 vf. sau dersom produksjonsmålet skal nås. Forutsatt at alle de «grønne» og «gule» produsentene fortsetter, og alle de «røde» avvikler.

Melk:

Til grunn for beregninger:

- Svarprosent blant melkebøndene: 50 %
- En prosent årlig økning de neste 20 årene i melkeproduksjonen = 1,8 mill. liter

«Hva tenker melkebonden om drifta de neste 10 år» ga følgende resultat:

- Økt produksjon: 29 % (15 produsenter)
- Drive med samme omfang som nå: 29 % (15 produsenter)
- Avvikle, redusere, selge, leie vekk m.m.: 42 % (21 produsenter)

Hva kan dette bety:

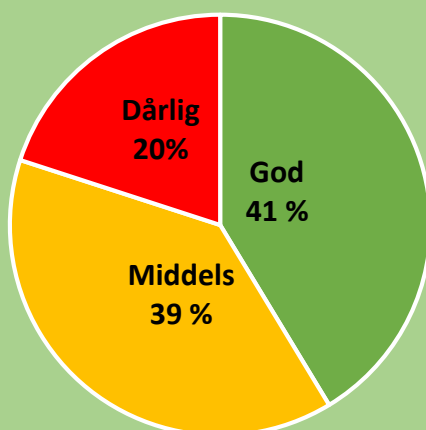
21 «røde» produsenter står (i gjennomsnitt) for 3 045 000 liter av Rauma sin melkeproduksjon. Dersom disse avvikler drifta betyr det at de 15 «grønne» produsentene, som ønsker å utvide sin produksjon, må ta over produksjonen til de «røde» i tillegg til økningen på 1 800 000 liter, dersom målet om økt matproduksjon skal nås.

I grove trekk betyr det en tredobling av produksjonen hos de «grønne» produsentene. Grovt regnet betyr det at den gjennomsnittlige melkebonden i Rauma i 2034 produserer i underkant av 500 000 liter melk dersom produksjonsmålet skal nås. Forutsatt at alle de «grønne» og «gule» fortsetter, og alle de «røde» avvikler.

Tabell 8: Resultater fra spørreundersøkelsen: Driftsapparat

Hva tenker Raumabonden om standarden på gardens driftsbygninger i forhold til krav og forskrifter:

Figur 5: Hva tenker Raumabonden om standarden på gardens driftsbygninger i forhold til krav og forskrifter

Standard på gardens maskinpark

- 35 % synes den er god
- 51 % synes den er middels
- 14 % synes den er dårlig

Planlagte betydelige investering i økt maskinkapasitet de neste 10 år

- 21 % sier ja
- 12 % sier nei, jeg vil leie inn entreprenør
- 61 % sier nei, jeg vil ikke gjøre betydelige investeringer

Med bakgrunn i resultatene fra spørreundersøkelsen og målet om økt matproduksjon vil behovet for investeringer i driftsapparat og maskinpark i Raumalandbruket framover bli betydelig. Dersom vi tar melkeproduksjonen som et eksempel viser beregninger i tabell 7 at man kan risikere at nesten 5 millioner liter melk skal produseres i andre bygninger enn i dag. Dersom kua i snitt melker 8000 liter trenger man drøye 600 kyr. Ved nybygg vil kostnader per bås plass avhenge av størrelse på bygningen, og variere et sted mellom 130 000 - 225 000 kr. Dersom det ikke er ledig kapasitet i fjøsene til de som ønsker å øke sin produksjon vil det bety at det må investeres i påbygging/ombygging/nybygging. Dersom vi bruker en gjennomsnittlig kostnad per bås plass på 170 000 kr blir totalkostnaden i overkant av 100 millioner. I tillegg kommer kostnadene til ombygging i saueproduksjonen og andre produksjoner.

Større bruk øker kravet til effektiviteten på utstyret, og det er derfor sannsynlig at denne utviklingen vil medføre økt investeringsbehov i maskiner og redskaper.

Oppsummering status

Skal målet om økt norsk matproduksjon, basert på norske ressurser nås, trenger vi et aktivt jordbruk over hele landet. Grovt sagt; skal landet klare det må regionene klare det. Skal regionene klare det må kommunene til en viss grad klare det. Rauma er en solid og allsidig landbrukskommune og har gode forutsetninger for å nå målet.

Beregninger viser at gjennomsnittlige arealproduktivitet (grovfôr) i Rauma er forholdsvis lav. Det er derfor et potensial for økt produksjon gjennom bedre agronomi. Som beregninger i tabell 4 viser (*tilgjengelige grovfôrressurser og grovfôrbehov*) er potensialet for økte avlinger i Rauma stort nok til å nå målet om produksjonsøkning uten behov for nydyrking.

Til tross for disse beregningene viser resultatet fra spørreundersøkelsen at raumabøndene setter tilgang til areal som den mest begrensende faktoren for å øke sin produksjon. For den enkelte bonde er det helt avgjørende hvor arealene ligger. Store og godt arronderte teiger nært garden betyr kostnadseffektiv produksjon, mens små og bratte skifter lengre unna betyr det motsatte. Det er en grense for hvor langt det er økonomisk forsvarlig for en bonde å kjøre for å få tilgang til dyrkamark. En forutsetning for at jordbruksareal blir brukt til matproduksjon er at bonden kan hente **en næringsmessig økonomisk gevinst** for arbeidet med å drive jorda.

Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at en fjerdedel av bøndene i Rauma ønsker å utvide driftsomfanget sitt i løpet av årene som kommer, en fjerdedel vil drive med samme omfang som i dag (2014), mens ca. halvparten ser for seg redusert drift eller avvikling av drifta de neste 10 årene.

Er det mulig å nå mål om økt matproduksjon dersom antall bønder halveres? Vil de som ønsker å satse greie å overta produksjonen til de som slutter, i tillegg til å øke produksjonen med en prosent årlig? Grovt regnet vil det bety en tredobling av produksjonsomfanget til de som blir igjen. Fra 20 til 60 melkekyr eller fra 60 til 200 vinterfôra sau. Ei drift med 60 melkekyr krever rundt regnet 600 daa dyrkamark. 200 vinterfôra sau krever anslags 200 daa samt store areal til vår- og høstbeiter.

Spørreundersøkelsen viser at bøndene som ønsker å øke produksjonen ikke fordeler seg jevnt i kommunen. I noen bygder er det stor satsingsvilje, mens i andre bygder er den liten. Utbygging av enkeltbruk i denne størrelsesorden kan derfor medføre betydelige transportavstander til ledig areal. Med lange avstander mellom gard og jordbruksarealer kan drifta bli utfordrende blant annet med tanke på bondens økonomi og krav til miljøvennlig drift.

Med disse vilkår og rammebetingelser er spørsmålet om tilstrekkelig mange enkeltbønder finner det forsvarlig å investere nødvendig mengde tid og penger i landbruket til at målet om økt matproduksjon kan nås.

Skal målet nås vil det kreve stor lokal, regional og nasjonalt handling.

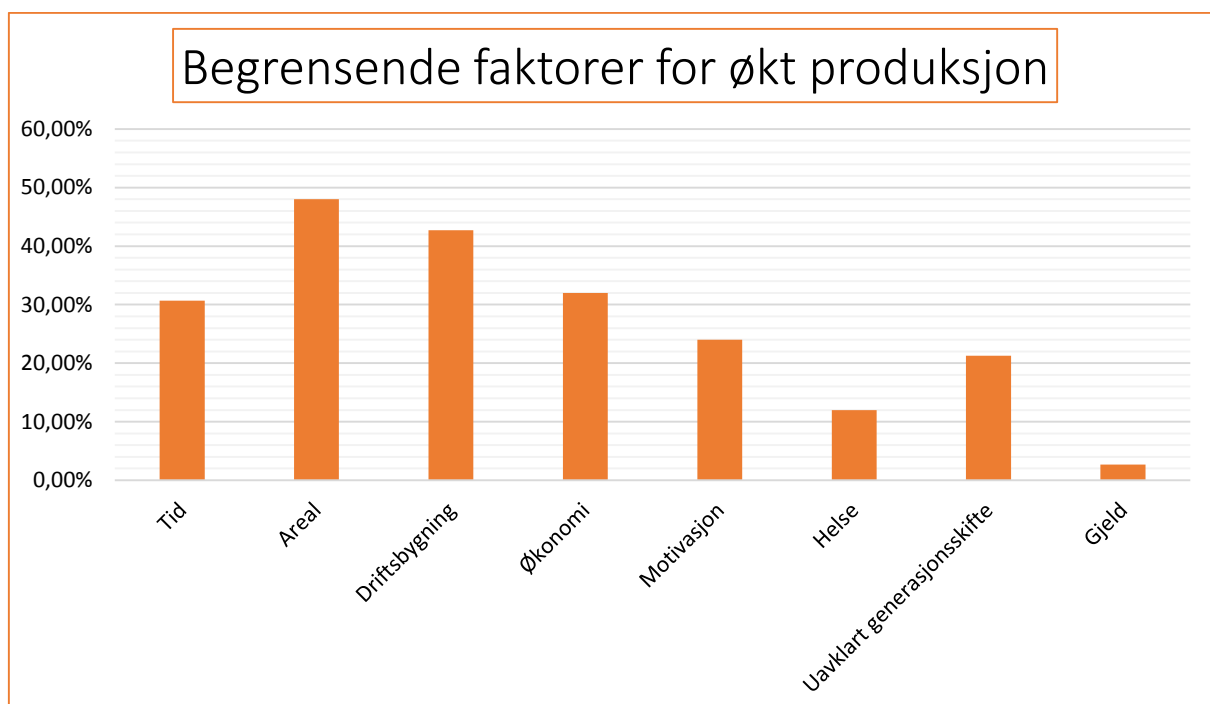
Strategier

Kapittelet deles inn i samsvar med de tre valgte strategiområdene:

- Produksjonsareal
- Bonden
- Driftsapparat

Innholdet under hvert av de tre strategiområdene «Hva bør det jobbes med» kommer fra diskusjonene i referansegruppa.

Som en innledende figur til de tre strategiområdene presenteres en figur på hva Raumabonden opplever som de mest begrensende faktorene for å øke sin produksjon.

Figur 6: Mest begrensende faktorer for økt landbruksproduksjon i Rauma (flere kryss mulig)

Hva bør det jobbes med: Strategiområde produksjonsareal

”Det er arealproduktiviteten som avgjør graden av selvforsyning” P. O. Lundteigen

Økt arealproduktivitet

God **agronomi** gir produktive arealer. Tiltak som øker arealproduktiviteten er blant annet god drenering, god jordarbeiding, kalking, gjødsling, jevnlig fornying av enga og plantevern. En forutsetning for å få høy arealproduktivitet er at nok bønder vil satse tid og penger på landbruket.

I følge spørreundersøkelsen er det stort **dreneringsbehov** på dyrkamarka i Rauma.

Langsiktige leieavtaler øker bondens vilje til å gjøre investeringer på dyrkamarka som er nødvendig for økt arealproduktivitet. Økt andel eid areal i forhold til leid areal vil også virke motiverende på investeringslysta. Tiltak som legger til rette for langsiktige leiekontrakter og økt salg av jord kan derfor bidra til økt arealproduktivitet.

Et **sterkt jordvern** er nødvendig, og spesielt på jordbruksareal med god arrondering. Videre må uheldig oppstyking av jordbruksarealer unngås. «**Arronderingsfremmende tiltak**» som eksempelvis kan føre til at to jordstykker kan slås sammen og drives som ett vil effektivisere drift av arealene.

Bønder i alle bygder

Det er en grense for hvor langt det er økonomisk forsvarlig for bonden å kjøre etter jord. En kan kjøre lengre etter god jord enn dårlig jord. Rauma har områder hvor det er få bønder som ønsker å satse. Fortsatt effektiv produksjon i disse områdene krever nye initiativ, og det er nødvendig med økt fokus på **rekruttering** og **nyetableringer**, om en skal greie å opprettholde/øke utnyttelsen av jordbruksarealene.

Økte avstander kreves at det jobbes med å utvikle praktiske og rimelige løsninger som effektiviserer/reducerer **transportbehovet** i forbindelse med gjødselspredning og fôrdyrking.

En stor utfordring for jordbruket er at bønder kjører forbi hverandre. Det er dessverre ikke alltid slik at den bonden som bor nærmes får drive den ledige jorda. Dette fører til **unødvendig kjøring** og fordyrer produksjonen.

I følge spørreundersøkelsen er det mye beiteressurser i inn- og utmark som ikke benyttes, og Rauma har store utbrukte beiteressurser. Arbeid som kan føre til bedre **tilrettelegging for beitebruk** av ledige areal i både inn- og utmark kan bidra til økt utnyttelse av ledige fôrressurser i kommunen.

Rovdyr er en stor utfordring for beitenæringa i Rauma, og rovdyrproblematikken må følges opp.

Hva bør det jobbes med: Strategiområde bonden

"I tillegg til matproduksjon gjør Raumabonden et viktig arbeid for Raumasamfunnet gjennom produksjon av kulturlandskap" sitat fra gruppearbeid

Stimulere satsingsbønder

I følge spørreundersøkelsen er det 26 % av bøndene i Rauma som ser for seg økt produksjonsomfang i løpet av neste 10-årsperiode. Skal målet om økt matproduksjon nås er man helt avhengig av disse bøndene. Satsingsbøndene må **motiveres**, stimuleres og gis nødvendig **støtte og hjelp**. Det kan være nyttig å se nærmere på:

- **Hvem** er satsingsbøndene og hvor bor de
- **Hvor** mye jord er tilgjengelig for satsingsbøndene
- Finnes gode **logistiske løsninger** på fôr- og gjødseltransport i tilfelle lange avstander – f.eks. ledige gjødsellager som kan benyttes
- Hvordan sikre **bærekraftig økonomi** på utbyggingsbruk

Fortsatt drift på «avviklingsgarder» og rekruttering

I følge spørreundersøkelsen er det 51 % som er potensielle «avviklere» i løpet av neste 10-årsperiode (bortleie av jord/avvikling av drift/salg av garden, vet ikke o.l.). Det kan bety produksjonsstans på en del bruk hvor driftsapparatet fortsatt har mange års produksjonspotensial igjen. Sikring av **fortsatt drift** på en del av disse brukene vil ha stor betydning for kommunens evne til å nå målet om økt matproduksjon. Enten gjennom fortsatt drift av dagens driver, eller at det kommer nye til gjennom generasjonsskifte eller salg.

Manglende **rekruttering** i landbruket er en utfordring, men kanskje er utfordringen størst innen familien. Dersom garden legges ut for salg, er det stor sannsynlighet for at det kan komme **friske krefter** til som kan **fortsette/videreutvikle drifta** på garden.

Møre og Romsdal Bondelag har et prosjekt «**Fortsatt gardsdrift**» (2014-2016) med målsetting at drifta på garden videreføres når nåværende eier ønsker å slutte. Dette er en stor gruppe av bøndene i Rauma. I tillegg er 25 % av bøndene over 62 år, og nærmer seg **pensjonsalderen**.

Økt kompetanse og optimisme

Jordbruket er ei næring som krever **kompetanse** på svært mange områder fra fôrdyrking til bedriftsledelse. Tilgang til god og tilgjengelig kompetanse i **rådgivingsapparatet** er viktig for næringa. For en kommune er det en god investering å sørge for god kapasitet på landbrukskontoret. Det vil som regel betale seg gjennom økt aktivitet/investering i næringa.

Gjermundnes tilbyr opplæring blant annet innen naturbruk, og er et viktig tilbud for landbruksinteresserte i fylket.

Næringa må snakke **positivt** om bondeyrket og slik bidra til **optimisme**.

Det er viktig å spre **kunnskap** til folk flest om landbruket og landbrukets mange roller i samfunnet.

Hva bør det jobbes med: Strategiområde driftsapparat

"Driftsapparatet faller på plass når bonden er motivert, har sikker tilgang på areal og har gode bankforbindelser" sitat fra gruppearbeid

Rasjonelt driftsapparat

Rasjonelle, velfungerende driftsbygninger er viktig for både bondens helse, motivasjon og god dyrevelferd. Strukturendringer og endrede krav til hold av produksjonsdyr medfører investeringer i driftsbygninger. For bonden må investeringsnivået være økonomisk forsvarlig.

Bonden trenger god planlegging og gode økonomiske beregninger.

Utvikling av- og presentasjon av gode, kostnadseffektive løsninger er nødvendig.

Synliggjøre konsekvenser

76 % av melkebøndene i Rauma har mindre enn 30 kyr. Dersom målet om økt matproduksjon innen melkeproduksjonen skal nås trenger man et visst antall melkebønder. Det er en stor utfordring for melkeproduksjonen at dagens rammevilkår ikke legger til rette for investering i melkefjøs under 35 kyr⁸.

⁸ Foredrag av Jo Helge Sunde, Tine Vest - melkekonferanse i Molde 13.10.2014

<http://www.bondelaget.no/more-og-romsdal/melka-skal-fortsatt-vare-en-grunnpilar-article79491-180.html>

